

ІСТОРІЯ

УДК 821(47+57+477).09:94(477):930.1Мордовець Д.
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/71-2-1>

Валерій КАПЕЛЮШНИЙ,
orcid.org/0000-0002-3552-3675

доктор історичних наук, професор, член-кореспондент
Національної академії педагогічних наук України,
завідувач кафедри етнології та краєзнавства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) v.kapelyushniy@knu.ua

Ростислав КОНТА,
orcid.org/0000-0002-6803-3242

доктор історичних наук,
професор кафедри етнології та краєзнавства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) konta_rostyslav@knu.ua

ЛІТЕРАТУРНА ТВОРЧІСТЬ ДАНИЛА МОРДОВЦЯ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС

Сучасна українська історіографія, відновлюючи традиції національної історії і культури, утверджує модерні теоретико-методологічні принципи, приділяючи особливу увагу цивілізаційним, соціокультурним та антропологічним підходам до вивчення спадку українських вчених, письменників, громадських діячів. Вивчення персоналій необхідне для проникнення в суть історичних явищ та подій, для всебічної оцінки ролі та місця особи у нагромадженні знань, для з'ясування його внеску в процес динаміки розвитку історичної науки. У цьому контексті розглянуто історіографію дослідження творчості письменника, літературознавця, етнографа, публіциста та громадського діяча Данила Мордовця (1830–1905). Його науковий та літературний доробок, що налічує 60-ти томне видання творів і досі не отримав належної уваги і обґрунтованої оцінки, проте сукупна літературна спадщина письменника, громадська, науково-просвітницька та етнографічна діяльність зробили вагомий внесок у розвиток української культури. Метою статті є репрезентація досліджень українських істориків і літературознавців, у яких представлено аналіз текстів письменника, визначена їхня проблематика, прикметні риси та місце у світлих різних культурницьких епох XIX–XXI ст. Із цієї перспективи сприймається та потрактовується мовознавчий, стильовий, жанровий діапазон творчості письменника інакше, ніж у попередні часи. Зазначається, що попри наявність чималої кількості різнопланових розвідок, де об'єктом досліджень є життя історія та творчість Д. Мордовця, її оцінка безпосередньо залежала від часу написання праці, політичної, ідеологічної та суспільної ситуації. Донині не відслідковано процес становлення світогляду письменника, перепрочитання його розмаїтого текстового матеріалу, що вимагає мисленнєвої републікації праць істориків дорадянської і радянської доби, виявлення низки перекручень, недомовок, ідеологічних реверансів а, інколи, свідомого замовчування.

Лише за незалежності України в працях історіографів творчості Д. Мордовця сформовані нові підходи, використані сучасні методики задля оцінки місця письменника у вітчизняній культурі.

Ключові слова: Д. Мордовець, українська історіографія, публіцистика, етнографія, літературний наратив, історія України, культура.

Valerii KAPELIUSHNYI,
orcid.org/0000-0002-3552-3675

Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member
of National Academy of Educational Sciences of Ukraine
Head of the Department of Ethnology and Local Lore
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine) v.kapelyushniy@knu.ua

Rostyslav KONTA,
orcid.org/0000-0002-6803-3242

Doctor of Historical Sciences, Professor of Department of Ethnology and Local
History, Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine) konta_rostyslav@knu.ua

LITERARY WORKS OF DANYLO MORDOVETS: HISTORIOGRAPHICAL DISCOURSE

Contemporary Ukrainian historiography, while restoring the traditions of national history and culture, asserts modern theoretical and methodological principles, placing special emphasis on civilization, socio-cultural, and anthropological approaches to studying the legacy of Ukrainian scholars, writers, and public figures. The study of personalities is essential for delving into the essence of historical phenomena and events, for a comprehensive assessment of the role and place of

an individual in the accumulation of knowledge, and for clarifying their contribution to the dynamics of historical science development. In this context, the historiography of research is considered of the study of the works of the writer, literary critic, ethnographer, publicist, and public figure Danylo Mordovets (1830–1905). His scientific and literary heritage, which includes a 60-volume edition of his works, has not yet received due attention and reasonable assessment, but the total literary heritage of the writer, his social, scientific, educational, and ethnographic activities have made a significant contribution to the development of Ukrainian culture. The purpose of the article is to present the research of Ukrainian historians and literary critics, which analyzes the writer's texts, identifies their issues, distinctive features and place in the light of different cultural epochs of the nineteenth and twenty-first centuries. From this perspective, the linguistic, stylistic, genre range of the writer's work is perceived and interpreted differently than in previous times. It is noted that despite the existence of a considerable number of analytical studies, where the object of research is the life story and work of D. Mordovets, and, consequently, its assessment directly depended on the time of writing, political and social situation. To this day, the process of formation of the writer's worldview, re-reading of his diverse textual material has not been traced, which requires a mental republication of the works of historians of the pre-Soviet and Soviet era, revealing a number of distortions, omissions, ideological curtsies, and sometimes deliberate silence.

Only after Ukraine's independence did historians of D. Mordovets's work form new approaches and use modern methods to assess the writer's place in national culture.

Key words: D. Mordovets, Ukrainian historiography, journalism, ethnography, literary narrative, history of Ukraine, culture.

Постановка проблеми. Українська історіографія налічує чимало досліджень, присвячених творчості Д. Мордовця. Історики, філологи, літературознавці від середини XIX ст. у своїх розвідках давали різні означення постаті Д. Мордовця, називаючи його «руським», «малоросом», а то й просто «хохлом». Судячи з численних джерел/епістолярій, двоїстість національної належності письменника одночасно до двох різних культур, не дисонувала в інтелектуальній біографії Д. Мордовця як літератора та історика-аматора. Навпаки, з'ясування цього питання проливало світло на його козацьке походження, ностальгічні інтенції, що проступають при описанні української природи, використання елементів національного фольклору, традицій та етнографічних замальовок, що ідентифікує Д. Мордовця в український соціокультурний простір. Зазначено, що в дорядянський та радянський періоди творчість Д. Мордовця зазнавала цензурних фільтрацій, перекручень та надмірної політизації, що домінувало над об'єктивним аналізом творів митця. Наразі, із трансформацією наукового мислення, оновлених методологічних підходів і принципів уможливилось створення повноцінного просопографічного портрету Данила Мордовця як дослідника української історії та носія української ментальності.

Мета дослідження. Проаналізувати сукупну історіографію життя та творчості Д. Мордовця, оцінити місце та роль літературного наративу письменника у сучасній соціогуманітаристиці.

Виклад основного матеріалу. Початок вивчення творчості Данила Мордовця сягає ще за життя письменника, коли з'являються перші критичні студії на його твори. Зокрема, П. Щербальський (Щербальський, 1871: 750-754), Н. Суботін (Суботін, 1881: 149-216), Н. Соколов (Соколов, 1968: 254) досить негативно оцінювали творчість Д. Мордовця, підкреслювали незнання ним істо-

ричних подій та невмілу оцінку ситуацій. М. Шелгунов, аналізуючи роман «Соловецьке сидіння», наголошує на тому, що він став новим віянням у висвітленні історичних процесів у художньому романі (Шелгунов, 1881: 887-892). Натомість, І. Франко високо оцінював україномовні твори Д. Мордовця та набагато нижче – романи та повісті, написані російською мовою (Франко, 1885: 85-98).

Історик та літературний критик О. Скабічевський вважав Д. Мордовця талановитим письменником: «Не можна відмовити Мордовцю в таланті, в ґрунтовному знанні історії та сумлінному ставленні до історичних фактів» (Скабічевський, 1897: 366). Однак, він вказує і на низку недоліків в його історичних романах: відсутність простоти, манірність, пристрасть бути оригінальним, балагурити (Скабічевський, 1897: 368).

Два біографічні нариси П. Бикова (Биков, 1900: 1555-1557) та Б. Глинського (Глинський, 1914: 234-267), присвячених Д. Мордовцю носили, переважно, довідково-біографічний характер; їх автори не ставили собі за мету завдання наукового та художнього аналізу його текстів. Проте, вони вперше розкрили особистість письменника, висвітлили окремі моменти його життя та творчості. У передмові до повного зібрання творів Д. Мордовця, П. Биков вказував на те, що письменник «спритно вмів маскувати яку-небудь потаємну думку»; «часто, як художник, він приносить себе в жертву історіку-публіцисту». П. Биков стверджує, що в своїх романах і повістях Д. Мордовець «не створює штучно героїв, а його герої – цілий народ, «чернь неосвічена»» (Биков, 1900: 1555). Критик пише: «По розвитку, по освіті, по видатній культурності Мордовець був яскравою особистістю, цікавився і наукою, і літературою, і мистецтвом, у ньому гармонійно поєднувалися риси поета, романіста й історика, багата романтична фантазія, високий злет думки, благородна душа.

Як представник українського козацтва, він завжди вмів постояти за рідну матір Україну, захищаючи українську народність та літературу» (Биков, 1900: 1556-1557).

Стислу статтю про Д. Мордовця, в якій окреслено головні віхи його біографії та перелічено найважливіші публікації, у 1896 р. було вміщено в «Енциклопедичному словнику» Ф. Брокгауза та І. Єфрона. (Енциклопедичний словник: 1896: 842). У контексті регіональної історіографії доробок Д. Мордовця у загальних рисах схарактеризував відомий краєзнавець М. Краснянський у нарисі «Уродженець Дону письменник Данило Лукич Мордовцев (1830–1905)». Автор розкриває етнографічну складову робіт Д. Мордовця, особлива увага прикута до творів «Із пережитого», «Козаки і море», «Під небом України» (Краснянський, 1914: 149).

«Іскру щирого відчуття образів героїв та безпосереднього ліризму» у творчості Д. Мордовця відзначає і С. Єфремов, водночас, вважаючи, що автор нічого не тямить в історії. (Єфремов, 1919: 86). Безперечно, були й позитивні оцінки, серед яких можна відзначити відгук І. Замотіна, який охарактеризував письменника як «знаного представника історичного роману 60–70-х рр.», твори якого написані «живо, нерідко художньо» (Замотін, 1910: 135). У 1914 р. до 85-річчя з дня народження Д. Мордовця і 60-річчя його літературної діяльності було підготовлено 50-томне видання його творів у видавництві П. Сойкіна.

Загалом, дорадянська історіографія характеризується появою перших праць присвячених постаті Д. Мордовця та його літературній та громадсько-просвітницькій діяльності, серед яких домінують критичні оцінки його творчості.

За радянської доби творчість Д. Мордовця ґрунтовно не вивчалася. А. Мартинов у передмові до роману «Знамення часу», виданому в 1923 р., бездоказово стверджує: «Як історик Мордовець не був самостійним дослідником, а як белетрист був далеко не першокласним письменником» (Мартинов, 1923: 3-10).

На поч. 30-х рр. ХХ ст. літературознавець Г. Дорошкевич опублікував статтю, у якій зробив спробу визначити роль Д. Мордовця в історії української літератури та культури. Зокрема, автор зазначив, що третина наукового та літературного доробку письменника присвячена тематиці історії України (Дорошкевич, 1930: 41-69). Так, у 1951 р. було видано рецензію І. Рябова на книгу Г. Башкирцева «Честь». Рецензія не викликала б уваги, якби І. Рябов не згадав у ній статтю Д. Мордовця «Друк у провінції» (1875) і не вибухнув нападами

на адресу її автора, беззастережно зарахувавши його до реакціонерів. «У сімдесятих роках минулого століття, – пише І. Рябов, – на сторінках часописів «Дело», «Отечественные записки» та «Неделя» розгорнулася полеміка про долю друку та літератури в провінції. Початок цієї полеміки поклав автор реакційних романів Мордовцев». Фактично, І. Рябов звинувачував Д. Мордовця у популізмі на теми науки та літератури у провінціях, зауважуючи, що таким чином автор руйнує усталений принцип існування редакторської культури (Рябов, 1951: 28). Подібні ідеї можемо зустріти й аналізуючи роботи Н. Соколова (Соколов, 1958: 254), М. Горячкіної (Горячкіна, 1971: 448), С. Петрова (Петров, 1964: 434-436), Г. Аржаної (Аржана, 1957: 3-19). Письменник С. Сергєєв коротко висвітлює моменти з біографії Д. Мордовця та дає оцінку окремим його публіцистичним та історичним творам, дорожнім нотаткам. С. Сергєєв зазначає, що «історичні дослідження письменника помітно виділялися на тлі тодішньої офіційної історичної літератури, вони були написані жваво та загальнодоступно і цим привертали до себе увагу читачів» (Сергєєв, 1946: 159).

У 1958 р. було перевидано роман «Знамення часу», вступну статтю до якого написав В. Беляєв (Беляєв, 1958: 259). Він вибрав справді найкращі українські твори Д. Мордовця, проте, здається, що видання ще більше виграло б, якби укладач помістив у двотомнику ще й історичні роботи письменника. Зокрема, В. Беляєв позиціонував постать Д. Мордовця як прогресивного літератора. Критик позитивно оцінив творчість письменника, акцентуючи увагу на значній кількості використаних документальних матеріалів при написанні робіт, що може свідчити про їх автентичність. У 1960–1980-х рр. окремі критики звертаються до творів Д. Мордовця з метою з'ясування його ідейних позицій та суспільних поглядів. Слід зазначити, що підхід був досить суб'єктивним і обмежений радянським мисленням. Так, історик С. Петров проаналізував роман «Господин Великий Новгород», який назвав недопрацьованим та таким, що підлягає удосконаленню, зокрема стиль написання та виклад матеріалу (Петров, 1964: 44).

На межі радянської та пострадянської доби з'являються публікації С. Панова (Панов: 1990: 420), Ю. Сенчура (Сенчуров, 1990: 3-8), останній з яких зазначив, що «Д. Мордовець у своїх роботах виправдано називає Київ спадкоємцем Київської Русі, а от Росія може заслуговувати лише на звання «молодшого брата»» (Сенчуров, 1990: 5).

З отриманням Україною незалежності виходять друком праці, у яких наявне об'єктивне трактування творчості Д. Мордовця, по-новому переосмислені його наративи, про що свідчать роботи Ф. Кейди (Кейда, 2001: 23), К. Миц (Миц, 2009: 186-191). З'являються статті присвячені епістолярній спадщині письменника. Виходить друком публікація Ю. Музики «Листи академіка Д. І. Яворницького до Данила Лукича Мордовця» (Музика, 2014: 82-91), у якій автор розкриває зміст листування Д. Мордовця з Д. Яворницьким, зосереджуючи увагу на обговоренні теми козацтва, яка була близькою обом. Українська історикня Л. Буряк проаналізувала взаємозв'язок П. Стебницького та Д. Мордовця через призму схожості національних та творчих інтересів митців, залучивши для дослідження матеріали архівних та музейних колекцій (Буряк, 2013: 135-149). Протягом 2013-2016 рр. виходить ряд публікацій, присвячених дослідженням питань етнографії та фольклору у творах Д. Мордовця. Дослідники Ю. Гринь (Гринь, 2016: 51-60), О. Кирильчук (Кирильчук, 2013: 254-263) та Ю. Кривченко (Кривченко, 2013: 38-42) звернули увагу на використання українських народних дум та козацьких пісень у творах письменника. У двох статтях Т. Саррій (Саррій, 2015: 109-116; Саррій, 2016: 103-105) частково проаналізовано творчість Д. Мордовця та його світогляд.

Протягом 2020–2022 рр. були опубліковані статті Т. Криницької присвячені формуванню публіцистичного стилю Д. Мордовця (Криницька, 2020: 28-33), характерним особливостям текстового літературного наративу письменника (Криницька, 2022a: 34-40), аналізу його праці «Гайдамаччина» (Криницька, 2022b: 52-58). Зокрема, у статті «Творчість Д. Мордовця в художній критиці другої половини XIX ст.» авторка проаналізувала творчість письменника в контексті художньої критики другої пол. XIX ст., зазначила, що постать Д. Мордовця піддавалась критиці з боку колеґ-сучасників (Криницька, 2022c: 80-84).

Сучасна українська історіографія презентує постать Д. Мордовця через призму його походження: а саме глибоше розкривається тема історії України та українського народу у творах автора, висвітлюються етнографічні розвідки письменника, які раніше ґрунтовно не досліджувалися.

Висновки. Аналіз історіографії життя та творчості Д. Мордовця характеризується багатьма суперечностями: від неприйняття доробку письменника до високої його оцінки. Тим не менш, не викликає сумніву, що сучасникам були добре відомі його літературні твори, а така письменницька плодovitість, що найменше драгувала багатьох тогочасних літературознавців та критиків. Це й викликало повсякчас численні дискусії навколо його творів. Проте, перше зібрання творів Д. Мордовця у 50-ти томах(!) почало друкуватися ще за життя автора, що свідчить про їх актуальність і суспільну затребуваність.

Дорадянська історіографія характеризується критичними статтями, автори яких будучи знайомими з митцем, зберегли цінні згадки про письменника, його стосунки з інтелектуальною елітою, стильові та мовні особливості його творів. За радянської доби постать Д. Мордовця вивчалась однобічно і будувалася на використанні радянського ідеологічного наративу. Твори з української тематики не вивчалися ґрунтовно, а лише побічно згадувалися у деяких дослідженнях. І лише історіографія незалежної України позначилась різноплановими дослідженнями творчого життя Д. Мордовця, аналізом його праць, визначенням пріоритетної проблематики, переосмисленням багатьох оцінок, подій і фактів.

Вважаємо, що на порядку денному постає питання не лише створення класичного історіографічного образу творчості Д. Мордовця, а й пошуки інноваційних підходів у потрактуванні та переосмисленні образної палітри його героїв, їхньої «цивілізаційної ідентичності», що тяжіє до українського культурництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аржаная Г. Предисловие. *Мордовцев Д. Л. Знамения времени*. М., 1957. С. 3–19.
2. Беляев В. Життя і творчість Данила Мордовця. К., 1958. Т. 1. С. 259.
3. Буряк Л. П. Стебницький і Д. Л. Мордовець: на перехресті національних інтересів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Вип. 21. 2013. С. 20–26.
4. Быков П. Д. Л. Мордовцев. Биографический очерк. *Север*. 1900. № 49. С. 1555-1557.
5. Глинский Б. Среди литераторов и ученых. СПб, 1914. С. 234-267.
6. Горячкина М. Д. Л. Мордовець. *Русские писатели. Библиографический словарь*. М.: Издво Просвещение, 1971. С. 448.
7. Гринь Ю. Думи про море як інтертекст роману Д. Мордовцева «Сагайдачний». *Вісник Запорізького університету*. 2016. № 2. С. 51–60.
8. Дорошкевич Г. Д. Мордовець як літературна і громадська постать. *Україна*. 1930. № 42. С. 41-69.
9. Сфремов С. Історія українського письменства. Київ, 1919. Т. 2. С. 86.

10. Замотин И. Тенденциозная беллетристика 60-70-х годов. *История русской литературы XIX века: В 5 т.* 1910. Т. 4. С. 129–159.
11. Кейда Ф. Художня інтерпретація гайдамаччини в українській літературі XIX – XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філолог, наук. 10.01.01 «Українська література». К. 2001.39 с.
12. Кирильчук О. Російськомовна історична романістика Данила Мордовця у постколоніальній перспективі. *Житомирські літературознавчі студії*. 2013. № 7. С. 254-263.
13. Краснянский М. Уроженец Дона писатель Даниил Лукич Мордовцев (1830 – 1905). Ростов-на-Дону, 1914. Т. II., 149 с.
14. Кривченко Ю. Життя та творчість Д. Мордовця. *Історичний вісник*. 2013. № 5. С. 38–42.
15. Криницька Т. Особливості формування публіцистичного стилю Данила Мордовця. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Історія*. Вип. 3(146). 2020. С. 28–33.
16. Криницька Т. Стильові особливості літературного нарративу Данила Мордовця. *Етнічна історія народів Європи*. Вип. 66. 2022. С. 34–40. (а)
17. Криницька Т. Творчість Д. Мордовця в художній критиці другої половини XIX ст. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 57. Том 2. 2022. С. 80-84. (с)
18. Мартынов А. Предисловие. *Мордовцев Д.Л. Знамения времени*. М. 1923. С. 3–10.
19. Миц К. Гоголівські традиції історичної прози у творчості Данила Мордовця. *Літературознавчі студії: Збірник наукових праць*. К. 2009. Вип. 25. С. 186–191.
20. Музика Ю. Листи академіка Д. І. Яворницького до Данила Лукича Мордовця. *Сіверянський літопис*. 2014. № 4. С. 82–91.
21. Новик О. Образ козака Мамаєва в українському романтизмі (на прикладі праць Д. Мордовця) *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. 2016. С. 57–62.
22. Панов С. Мордовцев Д. Л. и его историческая проза: За чьи грехи?, Великий раскол. – М. Правда. 1990. 420 с.
23. Петров С. Русский исторический роман XIX века. М.: ГИХЛ. 1964. 374 с.
24. Рябов И. Вестники коммунизма. Книжное обозрение. М. 1951. 30 с.
25. Саррій Т. Життя та літературна творчість Данила Мордовця: до історіографії радянського періоду. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Історичні науки*. 2015. № 4. С. 109–116.
26. Саррій Т. Поєднання міжнародних культурних комбінацій у світогляді та творчій спадщині Данила Мордовця. *Тернопільський нац. педагог. унів.: Наукові записки: Історія*. 2016. С. 103–105.
27. Сенчуров Ю. Исторические видения Данила Мордовцева: Державный плотник. Роман и повесть. М. 1990. С. 3-8.
28. Сергеев С. Писатель Д. Л. Мордовцев. Очерки творчества. *Дон*. 1946. № 1. С. 159-163.
29. Скабичевский А. История новейшей русской литературы. СПб. 1897. 490 с.
30. Соколов Н. Русская литература и народничество. Л.: Изд-во ЛГУ. 1968. 254 с.
31. Субботин Н. Историк-беллетрист. *Русский вестник*. 1881. Т. 153. С. 149–216.
32. Франко І. Д. Л. Мордовець. Оповідання. СПб. 1885. С. 85-98.
33. Щербальський П. Два слова г. Д. Мордовцеву. *Русский вестник*. 1871, № 4, С. 750-754.
34. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. *Мордовцев Даниил Лукич*. СПб., 1896. Т. 19А. С. 842.
35. Krynytska T. Historical Features of D. Mordovets' Novel «Haidamachchyna». *Evropský Filozofický a Historický Di skurz*. V.8. Iss.1.2022. P.52-58. (b)

REFERENCES

1. Arzhanaia H. Predyslovye. Mordovtsev D. L. Znamenya vremeny [Preface. Mordovtsev D. L. Signs of the times.]. 1957. P. 3–19. [in Russian].
2. Beliaiev V. Zhyttia i tvorchist Danyla Mordovtsia [Life and work of Danylo Mordovets]. 1958. T. 1. P. 259 [in Ukrainian].
3. Buriak L. P. Stebnytskyi i D. L. Mordovets: na perekhresti natsionalnykh interesiv [P. Stebnytskyi and D. L. Mordovets: at the crossroads of national interests.] *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho- Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi*. 21. 2013. P. 20–26. [in Ukrainian].
4. Bykov P. D. L. Mordovtsev. Byohrafycheskyi ocherk [D. L. Mordovtsev. Biographical sketch]. Sever- North. 1900. № 49. P. 1555-1557. [in Russian].
5. Hlynskyi B. Sredy lyteratorov y uchenykh [Among writers and scientists]. 1914. P. 234-267 [in Russian].
6. Horiachkyna M. D. L. Mordovets. Russkye pysately. Byblyohrafychesky slovar [D. L. Mordovets. Russian writers. Bibliographic Dictionary]. Yzdvo Prosveshchenye - Publishing house Enlightenment. 1971. P. 448. [in Russian].
7. Hryn Y. Dumy pro more yak intertekst romanu D. Mordovtseva «Sahaidachnyi» [Thinking about the sea as an intertext to D. Mordovtsev's novel «Sagaidachny»]. *Visnyk Zaporizkoho universytetu - Bulletin of Zaporizhzhya University*. 2016. № 2. P. 51–60 [in Ukrainian].
8. Doroshkevych H. D. Mordovets yak literaturna i hromadska postat [D. Mordovets as a literary and public figure]. *Ukraina 1930*. № 42. P. 41-69 [in Ukrainian].
9. Yefremov S. Istorii ukrainskoho pysmenstva [History of Ukrainian literature]. Kyiv. 1919. T. 2. P. 86 [in Ukrainian].
10. Zamoty Y. Tendentsyoznaia belletrystyka 60-70-kh hodov [Tendency fiction of the 60s and 70s.]. *Ystoryia russkoi lyteratury XIX veka-History of Russian literature of the 19th century: 1910*. T. 4. P. 129–159 [in Russian].
11. Keida F. Khudozhnia interpretatsiia haidamachchyny v ukrainskii literaturi XIX – XX st. [The artistic interpretation of the Haidamachchyna in Ukrainian literature of the 19th - 20th centuries]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dokt. filoloh, nauk. 10.01.01 «Ukrainska literatura». 2001.39 p. [in Ukrainian].

12. Kyrylchuk O. Rosiiskomovna istorychna romanistyka Danyla Mordovtsia u postkolonialnii perspektyvi [Russian-language historical novels of Danylo Mordovets in the post-colonial perspective.]. Zhytomyrski literaturoznavchi studii-Zhytomyr Literary Studies. 2013. № 7. P. 254-263. [in Ukrainian].
13. Krasnianskyi M. Urozhnets Dona pysatel Danyyl Lukych Mordovtsev (1830 – 1905) [Urozhnets Dona writer Danyil Lukich Mordovtsev (1830–1905)].1914. T. II., 149 p. [in Russian].
14. Kryvchenko Y. Zhyttia ta tvorchist D. Mordovtsia[Life and work of D. Mordovets]. Istorychnyi visnyk-Historical Herald. 2013. № 5. P. 38–42. [in Ukrainian].
15. Krynytska T. Osoblyvosti formuvannia publitsystychnoho styliu Danyla Mordovtsia [Peculiarities of the formation of the journalistic style of Danylo Mordovets]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serii Istorii-Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. History series. №. 3(146). 2020. P. 28–33 [in Ukrainian].
16. Krynytska T. Stylovi osoblyvosti literaturnoho naratyvu Danyla Mordovtsia[Stylistic features of the literary narrative of Danylo Mordovets]. Etnichna istoriia narodiv Yevropy-Ethnic history of the peoples of Europe. № 66. 2022. P. 34-40 [in Ukrainian].
17. Krynytska T. Tvorchist D. Mordovtsia v khudozhnii krytytsi druhoi polovyny XIX st.[Creativity of D. Mordovets in art criticism of the second half of the 19th century.] Aktualni pytannia humanitarnykh nauk-Current issues of humanitarian sciences. № 57. T. 2. 2022. P. 80-84 [in Ukrainian]. (c)
18. Martynov A. Predyslovye. Mordovtsev D. L. Znamenya vremeny [Foreword. Mordovtsev D. L. Signs of time.]. M. 1923. P. 3–10 [in Russian].
19. Myts K. Hoholivski tradytsii istorychnoi prozy u tvorchosti Danyla Mordovtsia [Gogol traditions of historical prose in the work of Danylo Mordovets]. Literaturoznavchi studii: Zbirnyk naukovykh prats-Literary studies: Collection of scientific works. K. 2009. № 25. P. 186–191[in Ukrainian].
20. Muzyka Y. Lysty akademika D. I. Yavornytskoho do Danyla Lukycha Mordovtsia [Letters of Academician D. I. Yavornytskyi to Danylo Lukych Mordovets]. Siverianskyi litopys – Severyan Chronicle. 2014. № 4. P. 82–91[in Ukrainian].
21. Novyk O. Obraz kozaka Mamaia v ukrainskomu romantyzmi (na prykladi prats D. Mordovtsia)[Image of Cossack Mamai in Ukrainian romanticism (using the works of D. Mordovets as an example)]. Literaturnyi protses: metodolohiia, imena, tendentsii-Literary process: methodology, names, trends. 2016. P. 57–62 [in Ukrainian].
22. Panov S. Mordovtsev D. L. y eho ystorycheskaia proza: Za chy hrekhy?, Velykyi rasko l[Mordovtsev D. L. and his historical prose: For whose sins?, Great schism]. Pravda. 1990. 420 p. [in Russian].
23. Petrov S. Russkyi ystorycheskyi roman XIX veka [Russian historical novel of the 19th century]. 1964. 374 p. [in Russian].
24. Riabov Y. Vestnyky kommunyzma [Heralds of Communism]. Knyzhnoe obozrenye-Book review. 1951. 30 p. [in Russian].
25. Sarrii T. Zhyttia ta literaturna tvorchist Danyla Mordovtsia: do istoriohrafii radianskoho periodu [Life and literary work of Danylo Mordovets: to the historiography of the Soviet period]. Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka: Istorychni nauky- Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University: Historical Sciences. 2015. № 4. P. 109–116 [in Ukrainian].
26. Sarrii T. Poiednannia mizhnatsionalnykh kulturnykh kombinatsii u svitohliadi ta tvorchii spadshchyni Danyla Mordovtsia [The combination of international cultural combinations in the worldview and creative heritage of Danylo Mordovets]. Ternopilskyi nats. pedahoh. univ.: Naukovi zapysky: Istorii- Ternopil national teacher. Univ.:Scientific notes: History. 2016. P. 103–105 [in Ukrainian].
27. Senchurov Y. Ystorycheskye vydenyia Danyla Mordovtseva: Derzhavnyi plotnyk. Roman y povest [Historical visions of Danil Mordovtsev: Sovereign carpenter. Novel and story].1990. P. 3-8 [in Russian].
28. Serheieiev S. Pysatel D. L. Mordovtsev. Ocherky tvorchestva [Writer D. L. Mordovtsev]. Don. 1946. № 1. 3. 159-163 [in Russian].
29. Skabychevskyi A. Ystoryia noveishei russkoi lyteratury [History of modern Russian literature].1897. 490 p. [in Russian].
30. Sokolov N. Russkaia lyteratura y narodnychestvo [Russian literature and populism]. L. 1968. 254 p. [in Russian].
31. Subbotyn N. Ystoryk-belletryst [Historian-fiction writer]. Russkyi vestnyk-Russian Bulletin.1881. T. 153. P. 149–216 [in Russian].
32. Franko I. D. L. Mordovets. Opovidannia [D. L. Mordovets. Povidannya].1885. P. 85-98 [in Ukrainian].
33. Shchebalskyi P. Dva slova h. D. Mordovtsevu [Two words to Mr. D. Mordovtsev]. Russkyi vestnyk-Russian Bulletin. 1871. № 4, P. 750-754 [in Russian].
34. Entsyklopedycheskyi slovar Brokhauza y Efrona [Encyclopedic Dictionary of Brockhaus and Efron]. Mordovtsev Danyyl Lukych. 1896. T. 19A. P. 842 [in Russian].
35. Krynytska T. Historical Features of D. Mordovets' Novel «Haidamachchyna». Evropský Filozofický a Historický Di skurz. V.8. Iss.1.2022. P. 52-58. (b)